

บทที่ 1

บทนำ

ความเข้มแข็งและความสำคัญของปัญหา

การศึกษาระดับประถมศึกษา เป็นการศึกษาที่มุ่งให้ผู้เรียนมีความรู้ความสามารถขั้นพื้นฐาน และให้สามารถคงสภาพอ่านออก เขียนได้ คิดคำนวณได้ มีความสามารถประกอบอาชีพตามควรแก่วัยและความสามารถ และสามารถดำรงตนให้เป็นพลเมืองดีในระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย ที่มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข การศึกษาระดับประถมศึกษาจึงเป็นการศึกษาที่มีความสำคัญที่สุดในการพัฒนาประเทศ

โรงเรียนประถมศึกษาเป็นหน่วยงานที่มีหน้าที่รับผิดชอบโดยตรงในการจัดการประถมศึกษา เพราะผลงานของการจัดการประถมศึกษาจะเป็นเช่นใดนั้นขึ้นอยู่กับปฏิบัติของโรงเรียน การที่โรงเรียนจะดำเนินภารกิจให้บรรลุตามจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้ นั้น จะต้องอาศัยปัจจัยหลายอย่าง เช่น ระบบการบริหารครู ผู้บริหาร ชุมชน และนักเรียน เป็นต้น ผู้บริหารโรงเรียนมีบทบาทที่ สำคัญมากปัจจัยหนึ่งเพราะผู้บริหารโรงเรียนเป็นบุคคลที่ทำหน้าที่ควบคุม กำกับ ดูแลการจัดการศึกษาในโรงเรียน การปฏิบัติภารกิจใด ๆ ในโรงเรียนอยู่ภายใต้ความรับผิดชอบของ ผู้บริหารโรงเรียนทั้งสิ้น

ในการบริหารโรงเรียนนั้น ผู้บริหารโรงเรียนต้องใช้ความรู้ความสามารถดำเนินการให้งานบรรลุตามเป้าหมาย ซึ่งทำให้ผู้บริหารโรงเรียนต้องพบกับปัญหาที่ไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ ปัญหาหนึ่ง คือ ปัญหาความขัดแย้งกับครูในโรงเรียน เมื่อพบกับปัญหาความขัดแย้ง ผู้บริหารจะต้องกระทำอย่างใดอย่างหนึ่ง เพื่อจัดการกับปัญหาความขัดแย้งนั้น หากผู้บริหารตัดสินใจผิดพลาดในการแก้ปัญหา นั้น ก็อาจจะก่อให้เกิดผลเสียทั้งต่อตัวผู้บริหารเอง ผู้ที่เกี่ยวข้อง และคุณภาพของการประถมศึกษาโดยรวม

สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการครู (ก.ค.) ได้พิจารณาเห็นถึงความสำคัญของการแก้ปัญหาความขัดแย้ง จึงได้กำหนดไว้ในมาตรฐานกำหนดตำแหน่งข้าราชการครู ว่า "ครูใหญ่ จำเป็นต้องมีความสามารถในการตัดสินใจ และการขจัดความขัดแย้งได้ดี" "อาจารย์ใหญ่จำเป็นต้องมีความสามารถในการตัดสินใจ และการขจัดความขัดแย้งได้ดีมาก" และ "ผู้อำนวยการโรงเรียนจะต้องมีความสามารถในการตัดสินใจ และการขจัดความขัดแย้งได้ดีเป็นพิเศษ" พร้อมทั้งมีสำนักงานคณะกรรมการข้าราชการครู ยังได้กำหนดเนื้อหา เรื่องการแก้ปัญหาความ

ขัดแย้งไว้ในหลักสูตรฝึกอบรมผู้บริหารสถานศึกษาระดับสูงอีกด้วย (คณะกรรมการข้าราชการครู, 2530)

การฝึกอบรมหรือการสอนเรื่องการแก้ปัญหาความขัดแย้งนี้ ได้มีการใช้วิธีการต่าง ๆ เช่น การบรรยาย การอภิปราย การศึกษากรณีตัวอย่าง และการใช้เกม เป็นต้น วิธีสอนเหล่านี้มีข้อเด่น และข้อจำกัดต่าง ๆ กัน กล่าวคือ การสอนโดยใช้วิธีการบรรยาย มีข้อเด่นที่ช่วยให้ผู้เรียนได้รับข้อมูลมากกว่าวิธีการอื่น ๆ ที่ใช้เวลาในการสอนเท่ากัน และยังสามารถใช้สอนผู้เรียนจำนวนมากได้ในเวลาเดียวกัน แต่การสอนโดยวิธีการบรรยายนี้ไม่สามารถใช้ได้ติดกับวัตถุประสงค์ด้านจิตนิสัย และทักษะนิสัย และผู้เรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนการสอนน้อยมาก ส่วนการสอนโดยใช้วิธีการอภิปรายนั้น มีข้อเด่นที่ให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียน โดยได้ใช้ความคิดของตนอย่างกว้างขวาง ได้แลกเปลี่ยนข้อมูลซึ่งกันและกัน แต่การใช้วิธีนี้ต้องใช้เวลาในการสอนมากกว่าวิธีการบรรยาย และผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียนเฉพาะการอภิปราย แสดงความคิดเห็นเท่านั้น การสอนโดยใช้กรณีตัวอย่าง มีข้อเด่นคล้ายกับการใช้วิธีการอภิปราย แต่มีลักษณะต่างกันที่มีการนำเอากรณีตัวอย่างที่เกิดขึ้นในสภาพจริงมาให้ผู้เรียนคิดและพิจารณา ซึ่งช่วยให้การเรียนมีความหมายต่อผู้เรียนมากขึ้น ข้อจำกัดของการใช้กรณีตัวอย่าง คือ ผู้เรียนมีโอกาสได้ใช้ข้อมูลต่าง ๆ เฉพาะการใช้เหตุผลเท่านั้น ไม่มีโอกาสได้มีปฏิสัมพันธ์กับข้อมูลต่าง ๆ เหมือนในสภาพจริง ซึ่งมีปัจจัยอื่น ๆ นอกจากการใช้เหตุผลอีกมาก การนำเกมมาใช้สอน มีข้อเด่นที่ช่วยให้ผู้เรียนมีความสนุกสนานในการเรียน ได้เรียนรู้ทฤษฎีในการเอาชนะอุปสรรคต่าง ๆ เพื่อบรรลุเป้าหมายที่ต้องการ ได้วิเคราะห์ความรู้สึกและพฤติกรรมต่าง ๆ ที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจ และเกมบางอย่างสามารถใช้ฝึกทักษะได้ดี อย่างไรก็ตามการนำเกมมาใช้สอน มีข้อจำกัดที่เหตุการณ์ในเกมมักจะ ไม่เหมือนกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในสภาพจริง ซึ่งอาจทำให้ผู้เรียนไม่สามารถถ่ายโยงการเรียนรู้ได้ดีเท่าที่ควร ส่วนการสอนโดยใช้วิธีการแสดงบทบาทสมมตินั้น มีข้อเด่นที่ช่วยให้ผู้เรียนได้ศึกษาวิเคราะห์ถึงความรู้สึกและพฤติกรรมของตนเอง และบทบาทที่ตนสวมอยู่ แต่มีข้อจำกัดที่ว่าการเล่นบทบาทสมมติไม่สามารถใช้กับเรื่องที่มีความซับซ้อนหรือมีตัวแปรจำนวนมากได้ และบทบาทสมมติจะ ได้ผลดีก็ต่อเมื่อผู้เรียนมีความสามารถในการแสดงบทบาทพอสมควร

เมื่อพิจารณาถึงข้อเด่นและข้อจำกัดของวิธีสอนที่ใช้ในการสอนเรื่องการแก้ปัญหาความขัดแย้ง ดังกล่าวข้างต้นแล้ว จะเห็นได้ว่าวิธีสอนดังกล่าวมีความเหมาะสมในการใช้ต่างกัน แต่วิธีที่ผู้วิจัยเห็นว่าน่าจะมีความเหมาะสมกว่า คือ การใช้สถานการณ์จำลอง เพราะการสอนโดยใช้สถานการณ์จำลองมีข้อเด่นหลายประการที่สามารถจัดหรือลดข้อด้อยของวิธีสอนทั้งหลายได้ กล่าวคือ

ก. เกี่ยวกับคุณสมบัติเฉพาะของสถานการณ์จำลอง พบว่า สถานการณ์จำลองมีความเหมาะสมกับการใช้สอนหรือฝึกอบรมเรื่องที่

1. มีความซับซ้อน ช่วยทำให้ปัญหาที่ซับซ้อนมีความชัดเจน และเข้าใจได้ง่ายขึ้น (Tansey and Unwin, 1969; Greenblat, 1975)

2. ไม่สามารถที่จะให้ผู้เรียนเรียนรู้จากสถานการณ์จริง เพราะต้องสิ้นเปลืองงบประมาณมากเกินไป (Heinich, Molenda, and Russel, 1988)

3. ไม่สามารถที่จะให้ผู้เรียนได้เรียนรู้โดยประสบการณ์ตรง เพราะจะเป็นอันตรายเกินไป ซึ่งอาจทำให้เสี่ยงต่ออันตรายทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ และสังคม (Greenblat, 1975; Kaltsounis, 1979; Payne, 1988)

ข. เกี่ยวกับการเข้าร่วมกิจกรรมโดยการการเล่นสถานการณ์จำลอง พบว่า

1. ในระหว่างการร่วมกิจกรรมสถานการณ์จำลอง ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์ในเหตุการณ์ที่เหมือนจริง ได้ตัดสินใจปฏิบัติกับเหตุการณ์ที่พบโดยไม่ถูกตำหนิ (Tansey and Unwin, 1969) และได้รู้ผลจากการตัดสินใจหรือการทดลองวิธีต่าง ๆ ทันที (Payne, 1988) จึงทำให้สามารถทดลองเลือกวิธีการที่เหมาะสมที่สุดก่อนที่จะปฏิบัติจริง (Greenblat, 1975; Kaltsounis, 1979; Evans, 1979; Payne 1988)

2. สถานการณ์จำลองทำให้ผู้เรียนรู้สึกตื่นเต้น สนุก กระตือรือร้น และสนใจในการเรียนรู้ (Tansey and Unwin, 1969; Haden and King, 1973; Livingston and Stoll, 1973; Gibbs, 1974; Heyman, 1975; Shay, 1980)

ค. เกี่ยวกับผลจากการเข้าร่วมกิจกรรมการเล่นสถานการณ์จำลอง พบว่า นอกจากสถานการณ์จำลองจะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ดี และสามารถจดจำได้นานแล้ว ยังช่วยผู้เรียนในด้านต่อไปนี้

1. เรียนรู้วิธีการทำงานร่วมกับผู้อื่น พัฒนาทักษะการตัดสินใจ ทักษะการสื่อสาร ทักษะการชักชวน ทักษะการต่อรอง และทักษะทางสังคมต่าง ๆ (Heyman, 1975; Gibbs, 1974)

2. มีความเชื่อมั่นในตนเอง (Gibbs, 1974) และช่วยพัฒนาด้านจิตนิสัย เช่น การมีส่วนร่วม การแสดงอารมณ์ การรับรู้ผู้อื่นและตนเอง การควบคุมตนเองและเจตคติต่อเนื้อหา ครูและเพื่อนร่วมกลุ่ม (Twelker and Layden, 1973; Shay, 1980)

3. สามารถนำสิ่งที่ได้เรียนรู้จากสถานการณ์จำลองไปใช้กับชีวิตจริงได้ (Heinich, Molenda, and Russell, 1982)

อย่างไรก็ตาม สถานการณ์จำลองก็มีข้อจำกัดอยู่บ้าง กล่าวคือ

1. การสร้างสถานการณ์จำลองที่มีคุณภาพนั้นทำค่อนข้างยาก ต้องมีการเตรียมการเป็นพิเศษ และใช้เวลาในการสร้างนาน (Heyman, 1975; Shay, 1980; Heinich, Molenda, and Russell, 1982)

2. สถานการณ์จำลองสำเร็จรูปซึ่งมีขายในท้องตลาด (ต่างประเทศ) ที่ตรงกับความต้องการนั้นหาได้ยากมาก (Heyman, 1975)

3. การใช้สถานการณ์จำลองนั้นผู้เรียนจะใช้เวลาในการเรียนรู้มากกว่าการฟังบรรยาย

4. ถ้าผู้ดำเนินการศึกษาขาดทักษะหรือ ไม่มีแนวทางในการอภิปรายสรุป (Debriefing) แล้ว จะไม่ได้ผลเท่าที่ควร (Heinich, Molenda, and Russell, 1982)

แม้ว่าสถานการณ์จำลองจะมีข้อจำกัดดังข้างต้น แต่หากสามารถจัดหาหรือจัดสร้างสถานการณ์จำลองขึ้นมาได้ และดำเนินการศึกษาอย่างเหมาะสมแล้ว สถานการณ์จำลองจะมีประโยชน์มาก

เนื่องจากสถานการณ์จำลองเป็นนวัตกรรมที่น่าสนใจ ให้ประโยชน์อย่างมากดังกล่าวข้างต้น กอปรทั้งยังไม่มีผู้ใดพัฒนาสถานการณ์จำลองเรื่องนี้มาก่อน ทั้ง ๆ ที่หากทำได้จะเป็นประโยชน์มาก อีกทั้งสถานการณ์จำลองเรื่องนี้มีประโยชน์ที่สำคัญอีกประการหนึ่งก็คือ สามารถที่จะใช้ได้นาน ทั้งนี้เพราะไม่ว่ายุคใด สมัยใด ผู้คนต่างก็ต้องประสบปัญหาความขัดแย้งทั้งสิ้น

จากความสำคัญของปัญหาข้างต้น การวิจัยนี้จึงกำหนดที่จะพัฒนาสถานการณ์จำลอง เรื่องการแก้ปัญหาความขัดแย้ง เพื่อนำมาใช้ในการฝึกอบรมผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา การฝึกอบรมโดยใช้สถานการณ์จำลองนี้จะเปิดโอกาสให้ผู้บริหารได้นำความรู้มาใช้ในสถานการณ์ที่เหมือนจริง อันจะช่วยลดโอกาสของความเสียหายต่อการตัดสินใจผิดพลาด และหากผู้บริหารได้เรียนรู้เรื่องนี้ ก็จะสามารถนำไปใช้ประโยชน์ในการทำงาน ลดปัญหาที่จะตามมา ทั้งยังช่วยให้ผู้บริหารสามารถเผชิญกับปัญหาความขัดแย้งได้อย่างมั่นใจ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ดังต่อไปนี้

1. เพื่อพัฒนารูปแบบการสร้างสถานการณ์จำลอง
2. เพื่อพัฒนาสถานการณ์จำลอง เรื่อง การแก้ปัญหาความขัดแย้งในการบริหารโรงเรียนประถมศึกษา

ขอบเขตของการวิจัย

1. เนื้อหา เรื่องการแก้ปัญหาความขัดแย้งในการวิจัยนี้ กำหนดเฉพาะปัญหาความขัดแย้งระหว่างบุคคลเท่านั้น ไม่ครอบคลุมเรื่องปัญหาความขัดแย้งภายในตัวบุคคล และปัญหาความขัดแย้งระหว่างองค์การ

2. ผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษาในการวิจัยนี้ กำหนดขอบเขตเฉพาะผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติเท่านั้น

3. สถานการณ์จำลอง เรื่อง การแก้ปัญหาความขัดแย้งในการบริหารโรงเรียนประถมศึกษา สร้างขึ้นเพื่อใช้ในการสอนให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ในเรื่องการแก้ปัญหาความขัดแย้งเท่านั้น มิได้มีจุดมุ่งหมายเพื่อนำไปใช้ในการแก้ปัญหาความขัดแย้งในการบริหารโรงเรียนประถมศึกษาโดยตรง นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

สถานการณ์จำลอง หมายถึง กิจกรรมการเรียนการสอนซึ่งใช้สื่อการสอนที่มีลักษณะเป็นสถานการณ์ เหตุการณ์ หรือสภาพแวดล้อม ที่จำลองขึ้นให้มีลักษณะเหมือนจริงหรือใกล้เคียงกับความเป็นจริงมากที่สุด เพื่อช่วยให้ผู้เรียนเกิดความรู้ความเข้าใจตัวแปรต่างๆตามสภาพความเป็นจริง สถานการณ์จำลองมีลักษณะเป็นเหตุการณ์/สถานการณ์ที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เข้าไปปฏิสัมพันธ์ในสถานการณ์นั้น โดยที่ผู้เรียนจะต้องทำการตัดสินใจกระทำต่างๆโดยใช้ข้อมูลจากสถานการณ์ที่ตนเข้าไปปฏิสัมพันธ์ และได้รับข้อมูลป้อนกลับที่มีลักษณะเหมือนจริง อันเป็นผลสืบเนื่องจากการกระทำของผู้เรียน สภาพความเป็นจริงที่สอนโดยใช้สถานการณ์จำลองเป็นเรื่องที่มีความซับซ้อน เข้าใจได้ยาก และ/หรือ เป็นเรื่องที่เป็นอันตรายเกินไป และ/หรือ ต้องเสียค่าใช้จ่ายมากเกินไปที่จะให้ผู้เรียนศึกษา เรื่องนั้นจากสภาพการณ์จริง และ/หรือ เป็นเรื่องที่สถานการณ์จริงเกิดขึ้นช้าหรือเร็วเกินไปยากที่จะทำความเข้าใจได้โดยง่าย(ทิตินา แชนมณี, ม.ป.ป. ๒)

ปัญหาความขัดแย้ง หมายถึง สถานการณ์ที่เกิดขึ้นเมื่อบุคคลที่มาปฏิสัมพันธ์กันรับรู้ว่าจะแต่ละฝ่ายมีเป้าหมายหรือความต้องการแตกต่างกัน และได้แสดงความเป็นปรปักษ์ต่อกัน

ผู้บริหารโรงเรียน หมายถึง ข้าราชการครูตำแหน่งครูใหญ่ อาจารย์ใหญ่ และผู้อำนวยการโรงเรียน ซึ่งปฏิบัติงานอยู่ที่โรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ

ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

ประโยชน์ที่จะได้รับจากการวิจัยนี้ คือ ได้สถานการณ์จำลอง เรื่องการแก้ปัญหาความขัดแย้งในการบริหารโรงเรียนประถมศึกษา ซึ่งสามารถนำไปใช้ในการฝึกอบรมผู้บริหารโรงเรียนทั่วไป และได้รูปแบบการสร้างสถานการณ์จำลอง ซึ่งสามารถนำไปใช้ในการสร้างสถานการณ์จำลองในเนื้อหาอื่น ๆ ได้